

DOI <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2025-1-3>

В. В. Іванова¹, Л. В. Зданевич², О. О. Сас²

¹ Мукачівський державний університет, м. Мукачеве, Україна

² Хмельницька гуманітарно-педагогічна академія, м. Хмельницький, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3954-9407> – В. В. Іванова

<https://orcid.org/0000-0001-8387-2143> – Л. В. Зданевич

<https://orcid.org/0000-0003-1290-6726> – О. О. Сас

vika-ivanova@ukr.net

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ДОВКІЛЛЯМ

Анотація. У статті досліджено теоретичні аспекти розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку у процесі ознайомлення з довкіллям. Автори акцентують увагу на тому, що мовленнєвий розвиток є одним із провідних чинників формування особистості дитини та її успішної соціалізації, а довкілля – незамінний засіб, що уможливує його, а також сприяє розвитку пізнавального інтересу, формування уявлень про природу, суспільство, культуру, виховання екологічної свідомості, дбайливого ставлення до природи, соціалізації та іншому. Саме у процесі ознайомлення з довкіллям створюються ситуації, які спонукають дитину висловлювати свої думки, бажання, враження, що стимулює розвиток мовлення, а через пізнання світу – знайомство з новими поняттями, об'єктами, явищами, вивчення нових слів, мовленнєвих конструкцій тощо. Проаналізовано найбільш актуальні позиції вітчизняних науковців з питань мовленнєвого розвитку дітей, ролі довкілля та природи в цьому складному й багатоаспектному процесі. Зауважено, що під час ознайомлення дітей з довкіллям створюються ситуації, які спонукають їх висловлювати свої думки, бажання, враження, що стимулює розвиток мовлення, а через пізнання світу – знайомство з новими поняттями, об'єктами, явищами, вивчення нових слів, мовленнєвих конструкцій тощо. Зазначено, що теоретичні аспекти розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку у процесі ознайомлення з довкіллям ґрунтуються на поєднанні лінгвістичного, психологічного, педагогічного та соціокультурного підходів. Представлено розуміння змісту кожного із зазначених підходів з урахуванням проблеми дослідження. Майбутнім вихователям закладів дошкільної освіти рекомендовано опанувати методику ознайомлення з довкіллям дітей раннього та дошкільного віку, усвідомити її вагомість для мовленнєвого розвитку. Особливої ваги надано методам ознайомлення із природою (спостереження у природному довкіллі, різні види екскурсій, бесіди за змістом картин, дидактичні ігри природознавчого змісту, природнича література й інше), які уможливають ефективне формування мовленнєвої компетентності дошкільників.

Ключові слова: діти раннього та дошкільного віку, розвиток мовлення, комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини, природа, довкілля, природне довкілля, предметне довкілля, соціальне довкілля, мовленнєва компетентність, словникова робота.

V. V. Ivanova¹, L. V. Zdanevych², O. O. Sas²

¹ Mukachevo State University, Mukachevo, Ukraine

² Khmelnytskyi Humanitarian-Pedagogical Academy, Khmelnytskyi, Ukraine

THEORETICAL ASPECTS OF SPEECH DEVELOPMENT OF CHILDREN OF EARLY AND PRESCHOOL AGE IN THE PROCESS OF EXPLORING THE ENVIRONMENT

Abstract. The authors of the article have studied the theoretical aspects of speech development of children of early and preschool age in the process of familiarization with the environment. The authors have emphasized

that speech development is one of the leading factors in the formation of a child's personality and successful socialization, and the environment is an indispensable tool that makes it possible, as well as contributes to the development of cognitive interest, the formation of ideas about nature, society, culture, education of environmental awareness, careful attitude to nature, socialization, etc. In the process of familiarizing oneself with the environment, we have created situations that encourage children to express their thoughts, desires, and impressions, which stimulates the development of speech, and through the knowledge of the world, they learn new concepts, objects, phenomena, new words, speech structures, etc. The most relevant positions of national scientists on the issues of children's speech development, the role of the environment and nature in this complex and multifaceted process have been analyzed. It has been noted that when children get acquainted with the environment, situations are created that encourage them to express their thoughts, desires, impressions, which stimulates the development of speech, and through the knowledge of the world – acquaintance with new concepts, objects, phenomena, learning new words, speech structures, etc. It has been noted that the theoretical aspects of the development of speech of children of early and preschool age in the process of familiarization with the environment are based on a combination of linguistic, psychological, pedagogical and socio-cultural approaches. The article has presented an understanding of the content of each of these approaches, taking into account the research problem. Future teachers of preschool educational institutions have been recommended to master the methodology of familiarizing children of early and preschool age with the environment and to realize its importance for speech development. Particular importance has been given to the methods of familiarization with nature (observations in the natural environment, various types of excursions, conversations on the content of paintings, didactic games of natural science content, natural literature, etc.), which enable the effective formation of preschoolers' speech competence.

Key words: children of early and preschool age, speech development, communicative and linguistic development of child, nature, environment, natural environment, object environment, social environment, linguistic competence, vocabulary work.

Постановка проблеми. Розвиток мовлення є одним із провідних чинників формування особистості дитини, її успішної соціалізації. Починаючи з раннього віку відбувається інтенсивне засвоєння дитиною рідної мови, що є основою її пізнавального, емоційного та соціального розвитку. Дитина вчиться не тільки розуміти мову оточення, а й активно використовувати її у спілкуванні, грі, пізнавальній діяльності. Варто зазначити, що довкілля є незамінним засобом розвитку мовлення та пізнавального інтересу, формування уявлень про природу, суспільство, культуру, виховання екологічної свідомості, дбайливого ставлення до природи, соціалізації тощо. У процесі ознайомлення з довкіллям створюються ситуації, які спонукають дитину висловлювати свої думки, бажання, враження, що стимулює розвиток мовлення, а через пізнання світу – знайомство з новими поняттями, об'єктами, явищами, вивчення нових слів, мовленнєвих конструкцій тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ще відомі педагоги минулого (Я. Коменський, М. Монтессорі, С. Русова, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші) наголошували на вагомості довкілля, рідної природи для всебічного розвитку особистості, зокрема й мовленнєвого. Їхні думки та переконання продовжили розвивати у своїх працях сучасні вітчизняні науковці Г. Беленька, А. Богуш, Н. Гавриш, Н. Горобаха, К. Крутий, Н. Лисенко, Н. Маліновська, О. Мацук, О. Монке, Т. Піроженко, О. Саприкіна, Т. Ткаченко, Н. Яришева й інші. Зокрема, акцентуємо увагу на ваго-

мості підручника «Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку», у якому А. Богуш, Н. Гавриш і О. Саприкіною висвітлено теоретичні положення розвитку мовлення дітей раннього віку в контексті дискурсивної лінгвістики; розкрито особливості становлення та розвитку мовлення на різних етапах раннього дитинства; представлено методику розвитку мовлення дітей раннього віку. Науково-теоретичні положення лінгводидактики, що ґрунтуються на здобутках вітчизняної та зарубіжної методики розвитку мовлення дошкільників, представлені в підручнику «Дошкільна лінгводидактика» (А. Богуш, Н. Гавриш). Корисним для дослідження нашої проблеми є підручник «Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі» (А. Богуш, Н. Гавриш), оскільки ознайомлення з довкіллям сприяє ефективності як всебічного, так і мовленнєвого розвитку дитини, формує її комунікативно-мовленнєву компетентність, уможлиблює якісну соціалізацію тощо. На часі підручник «Ознайомлення із природою та основи проєкологічної освіти дітей дошкільного віку», представлений Н. Лисенко, О. Мацук і О. Лисенко. Авторами подано концептуально нові підходи до формування в дітей дошкільного віку основ екологічної свідомості. Запропоновані в підручнику дидактичні матеріали сприяють розширенню пізнавальних інтересів і успішному ознайомленню дітей із навчальним матеріалом, формують гармонійний розвиток дитини шляхом занурення у світ рослин, тварин, людей та іншого.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вітчизняні наукові студії представляють значний пласт досліджень, що стосуються різних аспектів мовленнєвого розвитку дітей раннього та дошкільного віку, методики ознайомлення дошкільників із природою. Аналіз останніх досліджень і публікацій показав відсутність досліджень, які систематизують теоретичні аспекти методик розвитку мовлення та ознайомлення з довкіллям дітей раннього та дошкільного віку.

Мета статті – дослідити теоретичні аспекти розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку у процесі ознайомлення з довкіллям.

Виклад основного матеріалу дослідження. Погоджуємося з А. Гончаренко, що «посилення уваги до особистості як активного суб'єкта життєтворчості, формування базису особистісної культури виводить нас на проблему мовленнєвого розвитку дошкільника, а досягнення дитини в цій царині сприяють реалізації її соціальної, комунікативної, інтелектуальної активності в тому середовищі, де вона перебуває постійно чи тимчасово» [3]. Слушно, що процес становлення мовлення дитини дошкільного віку не є окремим, самостійним, автономним процесом, що піддається суто педагогічним впливам у заданому дорослим векторі, не зводиться лише до проблеми засвоєння мови. Перетворювальна роль мовлення у психічному розвитку пояснює формування якостей особистості. Отже, умовою становлення особистості авторка називає індивідуальне «мовленнєве обличчя малюка» [3].

Т. Піроженко акцентує увагу на тому, що зміни в особистісних відносинах дитини з навколишнім світом та ставлення до себе характеризує її комунікативно-мовленнєвий розвиток. Ці новоутворення, як стверджує авторка, знаходять свій прояв у психічних процесах емоційно-вольової, інтелектуальної, особистісної сфери виховання і забезпечують успішність взаємодії, розвиненість комунікативно-мовленнєвої компетентності. Їх характеризують: мотиви, що відбивають конкретні спонування (потреби) дитини до спілкування; операціональні компоненти когнітивного зростання, що характеризують розуміння дитиною системи «людина – ситуація» і опанування адекватних засобів взаємодії в ній (експресивні й мовні) [7, с. 7].

Мовлення, згідно з визначенням О. Грейліх, – це діяльність спілкування, вираження, впливу, повідомлення за допомогою мови, тобто мовлення – це мова в дії [4, с. 96]. Дослідниця виокремлює два основні типи (способи) опанування дітьми дошкільного віку рідної мови: операційний (кому-

нікативний), який відповідає рівню неусвідомленої операції, та дієвий (некомунікативний), що не пов'язаний з комунікативною інтенцією. Зауважено, що саме дієвий спосіб опанування мови відповідає рівню свідомої мовленнєвої операції, надалі автоматизованої і переведеної в неусвідомлену, спеціально не контрольовану мовленнєву діяльність [4, с. 95]. Поділяємо думку, що система навчання рідної мови в дошкільників повинна розвивати гнучкість їхнього розуму, пластичність думки, самостійність і творчість [4, с. 96].

А. Богуш і Н. Гавриш переконані, що мова нерозривно пов'язана з розвитком усіх психічних процесів (сприймання, пам'ять, мислення) і слугує основою цілеспрямованої діяльності дитини. Розвиток мовлення, який здійснюється під впливом навколишнього середовища, насамперед під активним впливом дорослих, трактується науковцями як «цілеспрямоване формування в дітей певних мовленнєвих навичок і вмінь (правильної звуковимови, доречного добору або сполучення слів чи інших мовних і позамовних засобів, використання слів у відповідній граматичній формі тощо), які забезпечують функціонування процесу мовлення відповідно до мовних норм» [1, с. 168]. Автори зазначають, що навчання мови «передбачає засвоєння і усвідомлення дітьми норм, що склалися історично у фонетиці, лексиці, граматиці, орфоєпії, семантиці, стилістиці, і адекватне застосування знань про мовні норми в мовленнєвій діяльності. Мовленнєве виховання пов'язане з вихованням у дошкільнят любові, поважного ставлення до рідної мови як до скарбниці, багатющого надбання нашого народу; прагнення висловлюватися правильно, дотримуватися культури рідної мови» [1, с. 169]. Вагомим постає «високий (відповідно до вікових можливостей дітей) рівень опанування мови – виховання мовленнєвої культури як такої особистісної якості, що відображає рівень загальної культури, мислення дитини й виявляється не лише в наслідуванні норм, а й в умінні свідомо обирати найдоцільніші варіанти мовленнєвої поведінки (точні у смислового відношенні, стилістично доречні, виразні), знаходити адекватну щодо ситуації мовленнєву форму» [1, с. 169].

Важливим завданням виховання є становлення і розвиток мовлення дітей раннього віку. У підручнику «Дошкільна лінгводидактика» представлено ґрунтовну характеристику становлення і розвитку мовлення дітей раннього віку [1]. Найбільш чутливим щодо мовленнєвого розвитку А. Богуш і Н. Гавриш названо молодший дошкільний вік, оскільки в дітей цього віку надзвичайно розвинене мовне чуття, вони вельми рано поміча-

ють і виправляють мовленнєві огріхи й помилки в мовленні інших [1, с. 250]. Науковці зазначають, що мовлення дітей старшого дошкільного віку досягає високого рівня розвитку: формуються функції мовлення (комунікативна, контактовою, дійснична, планувальна, регулювальна, резюмувальна, волюнтативна, естетична, гносеологічна, мислетворча, метамовленнєва) та форми мовлення (діалог, монолог, внутрішнє, ситуативне, контекстове, повідомлення, розповідь, опис, міркування, пояснення, інструкція) [1, с. 256]. Мовленнєві досягнення дітей раннього та дошкільного віку зумовлені їхніми віковими можливостями та становлять мету сучасної лінгводидактики на етапі дошкільного дитинства – «виховання мовної особистості, тобто формування особистості, яка адекватно, доречно, вільно й творчо використовує мову в різних ситуаціях буття для реалізації власних мовленнєвих завдань» [1, с. 168].

Одним із головних завдань мовленнєвого розвитку дитини в дошкільній лінгводидактиці визначено словникову роботу. А. Богуш і Н. Гавриш відзначають, що формування дитячого словника – це «тривалий, складний процес кількісного накопичення слів, засвоєння соціально закріплених значень і вміння доречно використовувати їх у конкретних умовах спілкування» [1, с. 318]. Автори звертають нашу увагу на те, що «під час роботи над словом діти не тільки засвоюють його лексичне та граматичне значення, а й вчаться складати словосполучення, речення, а потім і зв'язний текст. Водночас у дітей має вироблятися вміння свідомо обирати зі словникового запасу ті мовні засоби, які найточніше відображатимуть задум мовця і робитимуть висловлювання не лише граматично правильним, а й виразним» [1, с. 318]. Ураховуємо те, що слово забезпечує зміст спілкування, отже, мовлення можливе лише за наявності достатнього словникового запасу [1, с. 318]. Зміст словникової роботи в закладі дошкільної освіти, як стверджують А. Богуш і Н. Гавриш, визначається формуванням словникового запасу, що позначає елементи культури, яку привласнює, освоює дитина, – матеріальний світ (природа й предметне оточення), соціальні відносини, інтелектуальна сфера [1, с. 325].

Як зауважують С. Дем'яненко та Т. Андреева, «засвоєння рідної мови, що інтенсивно відбувається саме в дошкільному віці, полягає в опануванні всієї її морфологічної системи й пов'язане з надзвичайною активністю дитини щодо слова, мовлення, висловлювання. Збагачення активного словника в молодших дошкільників відбувається завдяки наповненню іменниками, прикметни-

ками, дієсловами, рідше іншими частинами мови та сполучними словами. Інколи запас слів дитини випереджає формування її конкретних уявлень про навколишнє у процесі збагачення враженнями, поповнення кола уявлень, а запас слів залишається тим самим» [5, с. 283].

Збагачення лексичного запасу відбувається у процесі активного пізнання дитиною навколишнього світу. Вагомим засобом і сенсорним підґрунтям для збагачення словникового запасу дітей науковці називають довкілля і природу.

Довкілля для дошкільнят, як вважають науковці, – це не лише соціум для життєдіяльності, а і його природний компонент у неподільній єдності зі світом мистецтва, техніки, речей, спілкування, об'єктивної реальності, яку кожен вихованець прагне пізнати якомога повніше [6, с. 5]. Дитина є часткою природи, поза нею вона не може вижити, оскільки основну кількість життєво важливих потреб вона задовольняє у співіснуванні з її об'єктами в їхніх активних процесах [6, с. 6].

У підручнику «Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі» визначають довкілля в широкому розумінні як:

- життєвий світ, що оточує дитину, у якому вона живе з перших днів свого життя, який вона пізнає і який дає їй можливість формувати образ свого «Я», себе як особистість;

- середовище життя, з яким жива істота пов'язана обміном речовин, енергії, інформації, середовище, що постає перед дитиною як цілісність (цілісна картина світу), у якому все органічно взаємопов'язано;

- усю нашу планету, Космос, усе те, що деяким чином впливає і визначає життєвий цикл людини як біологічної і соціальної істоти [2, с. 11].

Довкілля у вузькому розумінні – конкретне середовище, що оточує дитину безпосередньо:

- природне (явища природи, жива і нежива природа, за якими спостерігає дитина; у процесі спостережень за явищами природи й дослідницької діяльності в дітей формується інтегральний «образ» знань про природу («образ природи»));

- предметне (предметне середовище, у якому дитина живе, це предмети побуту (посуд, меблі, одяг тощо), мистецтво, транспорт тощо);

- соціальне (система взаємин, що склалась у суспільстві, у конкретному соціумі; люди, суспільство, якась спільнота, соціальне довкілля люди створюють самі за визначеними законами й нормами спілкування; суспільні матеріальні і духовні умови життєдіяльності особистості) [2, с. 12].

Природа є джерелом знань, а знання – це підґрунтя уявлень про довкілля, вони дають можливість дитині практично орієнтуватись у довкіллі,

організовувати свою діяльність, формувати своє ставлення до природного довкілля [2, с. 79].

Дитина живе, розвивається, навчається, виховується в довкіллі під впливом різних засобів, серед яких: середовище (предметне, соціальне, мовленнєве тощо), природа, ігри, предмети побуту, народні традиції і звичаї, свята, народно-декоративне мистецтво, художня література, усна народна творчість, технічні засоби навчання, образотворче мистецтво, сім'я [2, с. 75]. Використання їх у роботі з дошкільниками уможливило як ефективний лексичний розвиток, так і мовленнєвий загалом.

У процесі розвитку мовлення дітей засобами довкілля ефективними визначено методи: безпосереднього ознайомлення дітей із довкіллям (спостереження, екскурсії-огляди, розглядання предметів і бесіди про них, екскурсії на підприємства, установи тощо, за межі закладу дошкільної освіти; розглядання та бесіди за змістом дидактичних картин і репродукцій художніх картин, дидактичні ігри із предметами, іграшками, картинами, перегляд кінофільмів, телепередач, комп'ютерні ігри, відеопрограми, досліди із предметами, явищами); опосередкованого ознайомлення дітей із довкіллям (читання художніх творів (оповідання, вірші, легенди) пізнавальної спрямованості, розповідь вихователя, словесні дидактичні ігри, бесіда, усна народна творчість (загадки, прислів'я, приказки), метод уявлених ситуацій) [2, с. 128–129]. Саме вони забезпечують вирішення основних завдань розвитку лексики: збагачення кількісного складу лексики новими, раніше не відомими словами, а також збільшення словникового запасу завдяки засвоєнню дітьми нових значень багатозначних слів, що вже наявні в їхньому лексичному запасі; якісне засвоєння лексики, що виявляється в поглибленому розумінні значення і смислових відтінків слів і словосполучень, подальшому опануванні узагальнення, яке в них виражене; активізація словника – застосування дітьми лексичних засобів у різних мовленнєвих ситуаціях [1, с. 323].

Отже, динамічний розвиток мовлення, збагачення і активізація словникового запасу пов'язані із входженням і пізнанням дітьми суспільного довкілля. Через довкілля діти знайомляться з різноманітністю лексики, саме тому С. Дем'яненко та Т. Андреева рекомендують: організовувати лексично-мовленнєву освітню діяльність так, щоб діти відчували радість і задоволення від споглядання довкілля, усіх його об'єктів (спостереження за кішкою, птахами, рослинами, квітами, рибками в акваріумі, роботою будівельників, двірника й інших); забезпечувати сприймання дітьми різноманітності об'єктів природи та називання їх словами (повідомити дітям, що такі слова є

їхніми назвами (кішка, кошенята, птахи, синиця, горобець, ворона, стебло, листок, корінець, квітка, насіння, рибки, акваріум, водорості й інші)); називання об'єктів довкілля уточнювальними словами-ознаками, які здатні розширювати більш точне розуміння довколишнього [5, с. 286].

Висновки і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Довкілля – ефективний засіб розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку, основа словникової роботи в закладі дошкільної освіти. У процесі ознайомлення з довкіллям дитина збагачує, уточнює і активізує словник, охоче висловлює свої думки, ділиться враженнями, розширює уявлення про світ, що створює підвалини для подальшого навчання у школі.

Уважаємо, що теоретичні аспекти розвитку мовлення дітей раннього та дошкільного віку у процесі ознайомлення з довкіллям ґрунтуються на поєднанні таких підходів: лінгвістичного (довкілля є джерелом нових назв предметів, дій, ознак, що сприяє активному засвоєнню лексики; ознайомлення з довкіллям дає змогу вводити граматично правильні конструкції у природному контексті, закріплювати вживання частин мови), психологічного (ранній і дошкільний вік – найсприятливіший період для формування мовленнєвої діяльності, оскільки саме в цей час інтенсивно розвивається мозок дитини, формуються базові психічні функції; пізнання довкілля забезпечує багатий сенсорний досвід, який стає основою для формування понять, отже – для активізації мовлення), педагогічного (екологічне виховання, формування природничо-екологічної компетентності) та соціокультурного (взаємодія з дорослими під час прогулянок, дослідницької діяльності, спостережень сприяє формуванню навичок ведення діалогу; ознайомлення з довкіллям у колективній діяльності розвиває навички спілкування, формує вміння слухати, уточнювати, пояснювати тощо).

Майбутні вихователі закладів дошкільної освіти повинні опанувати методику ознайомлення з довкіллям дітей раннього та дошкільного віку, усвідомити її вагомість для мовленнєвого розвитку. Особливої ваги набувають методи ознайомлення із природою (спостереження у природному довкіллі, різні види екскурсій, бесіди за змістом картин, дидактичні ігри природознавчого змісту, природнича література й інше), які уможливають ефективне формування мовленнєвої компетентності дошкільників. Перспективи подальших розвідок убачаємо в дослідженні особливостей партнерської взаємодії закладу дошкільної освіти та батьків з питань мовленнєвого розвитку дошкільників.

Список літератури:

1. Богуш А., Гавриш Н. Дошкільна лінгводидактика: Теорія і методика навчання дітей рідної мови : підручник / за ред. А. Богуш. Київ : Вища школа, 2007. 542 с.

2. Богуш А., Гавриш Н. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для ВНЗ. Київ : Видавничий дім «Слово», 2008. 408 с.

3. Гончаренко А. Теоретичні основи виховання мовленнєвої особистості в дошкільному дитинстві. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3117/1/Goncharenko_A_6.pdf.

4. Грейліх О. Психологічні особливості розвитку мовлення дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології* : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка Національної академії педагогічних наук України. Т. VI : Психологія обдарованості. Вип. 16. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. С. 79–85.

5. Дем'яненко С., Андреева Т. Сучасний підхід до лексично-мовленнєвого розвитку дітей молодшого дошкільного віку в довкіллі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 58. Т. 1. С. 282–289.

6. Лисенко Н., Мацук О., Лисенко О. Ознайомлення із природою та основи проєкологічної освіти дітей дошкільного віку : підручник. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2019. 336 с.

7. Піроженко Т. Комунікативно-мовленнєвий розвиток дитини як фактор вибору стратегії міжособистісного спілкування. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717519/1/Комунікативно-мовленнєвий%20розвиток%20дитини.pdf>.

References:

1. Bogush, A., & Gavrish, N. (2007). Doshkilna linhvodyaktyka: Teoriia i metodyka navchannia ditei ridnoi movy [Preschool linguistic didactics: Theory and methods of teaching children their native language]. Kyiv: Vyshcha shk., 542 p. [in Ukrainian].

2. Bogush, A., & Gavrish, N. (2008). Metodyka oznaiomlennia ditei z dovkilliam u doshkilnomu navchalnomu zakladi [Methodology of introducing children to the environment in a preschool educational institution]. Kyiv: Vydavnychiy dim "Slovo", 408 p. [in Ukrainian].

3. Goncharenko, A. Teoretychni osnovy vykhovannia movlennievoi osobystosti v doshkilnomu dytynstvi [Theoretical foundations of education of speech personality in preschool childhood]. Retrieved from: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3117/1/Goncharenko_A_6.pdf [in Ukrainian].

4. Greilikh, O. (2019). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku movlennia ditei doshkilnoho viku [Psychological features of speech development of preschool children]. *Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy*. Kyiv; Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, pp.79–85 [in Ukrainian].

5. Demyanenko, S., & Andreeva, T. (2022). Suchasnyi pidkhid do leksychno-movlennievoho rozvytku ditei molodshoho doshkilnoho viku v dovkilli [Modern approach to lexical and speech development of children of younger preschool age in the environment]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 1, pp. 282–289 [in Ukrainian].

6. Lysenko, N., Matsuk, O., & Lysenko, O. (2019). Oznaiomlennia z pryrodoiu ta osnovy proekolohichnoi osvity ditei doshkilnoho viku [Introduction to nature and the basics of pro-ecological education for preschool children]. Kyiv: Vydavnychiy dim "Slovo", 336 p. [in Ukrainian].

7. Pirozhenko, T. Komunikatyvno-movlennievyyi rozvytok dytyny yak faktor vyboru stratehii mizhosobystisnoho spilkuvannia [Communicative and speech development of a child as a factor in choosing a strategy for interpersonal communication]. Retrieved from: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/717519/1/Комунікативно-мовленнєвий%20розвиток%20дитини.pdf> [in Ukrainian].

© В. В. Іванова, Л. В. Зданевич, О. О. Сас, 2025

Оглядова стаття

Надійшла до редакції 12.04.2025

Прийнято до публікації 04.06.2025